

**Kommentarmaterial till
kursplanen i musik**

Skolverket

Kommentarmaterial till kursplanen i musik

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Tel: 08-598 191 90
Fax: 08-598 191 91
E-post: order.fritzes@nj.se
www.fritzes.se

ISBN: 978-91-38325-53-7
Form: Ordförrådet AB
Tryckt hos ett klimatneutralt företag
– Edita, Västerås 2011
Stockholm 2011

Innehåll

Inledning	4
En samlad läroplan.....	4
Kursplanens olika delar och kunskapskrav	4
 Kommentarer till kursplanen i musik	6
Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen.....	6
 Syftet	6
 Det centrala innehållet	10
Musicerande och musikskapande samt musikens verktyg.....	11
Musikens sammanhang och funktioner	16
 Kunskapskraven.....	18
Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven	21

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial som riktar sig till lärare och rektorer. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texterna i kursplanerna. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och hur kunskapskraven är konstruerade.

Här nedan kommer först en övergripande beskrivning av den samlade läroplanen. Därefter följer kommentarmaterialet kursplanernas struktur för att det ska vara lätt att hitta och orientera sig i texten. *Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.*

En samlad läroplan

Från och med läsåret 2011/12 har alla obligatoriska skolformer, det vill säga grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan, var sin samlad läroplan.

Läroplanerna består av tre delar. Den första delen beskriver skolans värdegrund och uppdrag, medan den andra delen innehåller övergripande mål och riktlinjer för utbildningen. Dessa delar är i princip likadana för alla obligatoriska skolformer. Läroplanens tredje del innehåller kursplaner för alla ämnen. Kursplanerna är indelade i avsnitten syfte och centralt innehåll och kompletteras med kunskapskrav för de olika ämnena.

För att förstå undervisningens uppdrag är det angeläget att läsa den samlade läroplanen som en helhet. Det är också viktigt att förstå relationen mellan kursplanens olika delar.

Kursplanens olika delar och kunskapskrav

Syftets uppbyggnad

Varje kursplan inleds med en kort motivering till att det enskilda ämnet finns i skolan. Därefter anges syftena med undervisningen i ämnet. Syftestexten är formulerad så att det tydligt framgår vilket ansvar undervisningen har för att eleverna ska kunna utveckla de kunskaper och förmågor som anges.

Texten avslutas med ett antal långsiktiga mål som är uttryckta som ämnesspecifika förmågor. Dessa gäller för alla årskurser och ligger till grund för kunskapskraven. Målen sätter ingen begränsning för elevernas kunskapsutveckling – det går alltså inte att betrakta dem som något som slutgiltigt kan uppnås.

Det centrala innehållets uppbyggnad

I det centrala innehållet anges vad som ska behandlas i undervisningen. Innehållet är indelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal punkter. Kunskapsområdena behöver inte motsvara arbetsområden i undervisningen, utan de är enbart ett sätt att strukturera innehållet i ämnet. Hur de olika innehållspunkterna hanteras i relation till varandra är något som lärare tillsammans med elever måste avgöra. Det centrala innehållet säger heller ingenting om hur mycket undervisningstid som ska ägnas åt de olika punkterna.

Det är viktigt att understryka att det centrala innehållet inte behöver utgöra allt innehåll i undervisningen. Det finns alltid möjlighet för läraren att komplettera med ytterligare innehåll utifrån elevernas behov och intresse.

Kunskapskraven

Kursplanerna kompletteras med kunskapskrav i de olika ämnena. Kunskapskraven är konstruerade utifrån ämnets långsiktiga mål och centrala innehåll. De beskriver den lägsta godtagbara kunskapsnivån för en elev i årskurs 3 och anger den kunskapsnivå som krävs för betygen A, C respektive E i årskurs 6 och 9.

I årskurs 3 finns det kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnena matematik, svenska, svenska som andraspråk samt de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena. I årskurs 6 finns kunskapskrav i samtliga ämnen utom moderna språk. I årskurs 9 finns kunskapskrav i alla ämnen.

I specialskolan och sameskolan ser det delvis annorlunda ut än i grundskolan.

- I specialskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 4 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 7 och 10. Specialskolan har också kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade i årskurs 4.
- I sameskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 3 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 6.

Kommentarer till kursplanen i musik

Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen

Kursplanen i musik skiljer sig inte i grunden från den tidigare kursplanen i synen på ämnet. Att musicera, lyssna till och skapa musik utgör liksom tidigare ämnets kärna. Den tidigare kursplanen försökte i viss utsträckning legitimera musikämnet med att det kunde bidra till elevernas kunskapsutveckling i andra skolämnen. I den här kursplanen är utgångspunkten att ämnet musik har ett eget värde, oavsett vilka andra kunskaper eleverna eventuellt utvecklar. Musik behandlas därför i första hand som en konstnärlig uttrycksform och kommunikationsform. Det innebär dock inte att tankarna bakom kursplanen har förbisett de effekter musikundervisningen kan ha på verksamheter i andra sammanhang. Det kan handla om att eleverna utvecklar förmågan att samarbeta, ta ansvar, vara lyhörda och leda andra men också om att olika slags skapandeprocesser ökar elevernas kreativitet.

Skolverkets utvärdering av undervisningen i musik, NU-03, visade att lärarna i arbetet med den tidigare kursplanen upplevde att tolkningsutrymmet var för stort. Det har inneburit att vissa moment som musicerande och skapande inte har fått den plats i undervisningen som den tidigare kursplanen föreskrev. Den likvärdiga undervisning och bedömning som varje nationell kursplan syftar till har inte uppfyllts i ämnet musik. I och med att ett centralt innehåll införs i den nya kursplanen blir det tydligt vad som är ett obligatoriskt innehåll.

Liksom i den tidigare kursplanen benämns de instrumentgrupper som eleverna ska möta i undervisningen. En väsentlig skillnad är dock att digitala verktyg (som är kursplanens benämning på digitala instrument och programvaror för ljud, komposition, notation och inspelning) finns med både i det centrala innehållet och i kunskapskraven. I den tidigare kursplanen omnämndes det i mer översiktliga ordalag. Vidare fanns tidigare en skrivning om att utveckla ”medvetet och koncentrerat lyssnande”. Den återfinns inte i denna kursplan eftersom det är svårt att uppfatta och bestämma vad som är medvetet eller koncentrerat.

SYFTET

Det råder ingen tvekan om att musik har ett oerhört inflytande på dagens barn och ungdomar. Musik utgör en stor del av deras identitetssökande och ingår i hög grad i deras livsprojekt. I skolan är musik kanske det ämne som har mest kontakt med ungdomskulturen, direkt in i klassrummet. Det kan väcka förväntningar på att skolan ska ta tillvara de erfarenheter av musik som eleverna har med sig, vilket kan vara ämnets

stora tillgång. Samtidigt kan det också skapa problem och diskussioner kring såväl undervisningens innehåll som dess inriktning.

Att musicera, lyssna till och skapa musik utgör ämnets kärna. Det är de dominerande aktiviteterna i musikundervisningen – aktiviteter som utvecklas i samspel med varandra. Kursplanen tar sin utgångspunkt i vikten av växelverkan mellan musicerande, lyssnande och skapande, samt teorier om och reflektion över musik. Genom undervisningen i musik fördjupas, vidgas och bearbetas elevernas erfarenheter av musik. Det egna musicerandet utvecklar lyhörddhet och förmåga att lyssna, och på motsvarande sätt utvecklar lyssnandet förmågan att musicera. Nedan kommenteras kursplanens olika syften med undervisningen.

Delta i musikaliska sammanhang

Att tillsammans med andra uppleva eller uttrycka sig genom musik är ett djupt rotat mänskligt behov, inte bara hos barn och unga. Oavsett om det sker genom att sjunga och dansa runt midsommarstången eller genom att spela i band så handlar det i hög utsträckning om att dela erfarenheter som ger en känsla av samhörighet. Musik försätter människor i olika sinnestillstånd och upplevelsen av att ha delat detta med andra kan skapa starka känslor av gemenskap. Musik kan på så sätt inkludera, men den kan också utestänga. Kursplanen anger att ett syfte med undervisningen är att eleverna utvecklar *kunskaper som gör det möjligt att delta i musikaliska sammanhang, både genom att själva musicera och genom att lyssna till musik*. Det är kunskaper som kan bidra till delaktighet och gemenskap. Samtidigt är det också kunskaper som kan öka förståelsen för hur musik kan skapa känslor av gruppstillhörighet, men också utestänga dem som inte är invigda. Kursplanen bygger således på en tanke om att det är en medborgerlig rättighet att utveckla den musikaliska förmåga som gör det möjligt att delta i olika musikaliska sammanhang. Detta är inte minst betydelsefullt för att kunna delta i ett kulturliv där musik är en central del.

Musik som uttrycksform och kommunikationsmedel

Det lilla barnet uttrycker sig och kommunicerar med sin omgivning genom sång och rörelser, till synes helt naturligt. I takt med att barnet blir äldre ställer det högre musikaliska krav på sig själv, inte minst påverkad av omgivningen. Genom undervisningen i musik anger kursplanen att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla och tillägna sig *musik som uttrycksform och kommunikationsmedel*.

Begreppen uttrycksform och kommunikationsmedel används i kursplanen för att understryka att huvudsyftet med att utveckla kunskaper i musik är att kunna uttrycka sig och kommunicera genom musiken. För att kunna göra detta krävs att man även utvecklar hantverksmässiga kunskaper. I kursplanen formuleras det som att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper i att *använda röst, musikinstrument, digitala verktyg samt musikaliska begrepp och symboler i olika musikaliska former och sammanhang*. De hantverksmässiga kunskaperna ska således betraktas som medel, vilka används i syfte att uttrycka sig och kommunicera genom musik.

En vanligt förekommande uppfattning är att musik är ett begåvningsämne i högre utsträckning än andra skolämnen och att det bara är särskilt musikaliska personer som

kan och bör spela instrument. Detta är ett synsätt som de ansvariga i kursplaneprocessen har tagit bestämt avstånd från. Kursplanen utgår från att alla kan utveckla fördjupade musikaliska kunskaper om de bara får möjligheter. Skolverkets utvärdering av musikundervisningen, NU-03, visade att det framför allt är de elever som har tillgång till musikundervisning, instrument och speltillfällen utanför skolan som når de högre betygsstegen. Forskning visar också att skillnaderna i musikalisk kunskapsnivå mellan elever som musicerar utanför skolan och de som inte gör det blir större för varje skolår och att elever som inte musicerar utanför skolan därför kan uppleva skillnaden som så stor att det inte uppfattas som lönt att ens försöka. Alla elever lyssnar dock på musik, mer eller mindre medvetet. De får på så sätt kunskaper om musik, men också i musikens elementa i form av bland annat puls, takt, rytm, melodi och harmonik. Detta har de med sig när de kommer till skolan och med hjälp av undervisning och praktik kan den kunskapen konkretiseras. Kursplanens skrivningar syftar till att alla elever, oavsett förkunskaper, ska tillägna sig en verktygslåda genom undervisningen för att kunna uttrycka sig och kommunicera genom musik.

Musikalisk lyhördhet

I alla former av musicerande är hantverksmässiga kunskaper väsentliga. Men lika väsentligt är det att kunna lyssna och därmed anpassa sina musikaliska insatser. Lyssnande och samspel är förutsättningar för att kunna utveckla förmågan att uttrycka sig genom musik. Ett syfte med undervisningen i musik är därför att den ska ge eleverna förutsättningar att utveckla *en musikalisk lyhördhet som gör det möjligt att i samarbete med andra skapa, bearbeta och framföra musik i olika former*. Formuleringen kan uppfattas som att det bara är i samspelet med andra som musikalisk lyhördhet är viktigt. Men det ska snarare förstås som att musik alltid är en kommunikativ akt, oavsett om man lyssnar på musik, musicerar själv eller tillsammans med andra.

I musicerande i grupp innebär användningen av röst och instrument alltid att man måste vara lyhörd och samspela med de övriga. Den enskilde ska ta plats genom att ta eget ansvar, och samtidigt bidra med egna insatser till musicerandet som helhet. Att behärska detta handlar om att tillägna sig den form av kommunikation som kan utvecklas i en musicerandesituation. Till exempel kan det handla om hur kroppsliga rörelser kan användas för att markera insatser, förändringar i tempo eller karaktär, och hur en blick eller en gest kan förmedla uppskattning och samhörighet – eller tvärtom.

Tilltro och kreativitet

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen ska utveckla *en tilltro till sin förmåga att sjunga och spela*. Att ha tilltro till sin förmåga är många gånger en förutsättning för att våga komma med musikaliska idéer, pröva sig fram och skapa musik i olika former. Det kan upplevas som ett risktagande att komma med idéer och pröva sig fram då musik kan blotta känslor som kanske blir synligare än i många andra sammanhang. Men det innebär också en möjlighet att bearbeta känslor och funderingar. Musiken kan skapa ett friutrymme där det finns möjlighet att uttrycka reflektioner, frågeställningar och betraktelser över sin omvärld utan att behöva ge fasta svar.

Forskning visar att barn, och inte minst ungdomar, genom musik kan utveckla ett språk som handlar om deras upplevelser av att vara unga just nu, något som innefattar såväl existentiella, moraliska och etiska frågeställningar som lustbetonade, exhibitionistiska och berättande teman. Det är en viktig utgångspunkt för kursplanens andra långsiktiga mål som innebär att eleverna genom undervisningen ska ges förutsättningar att utveckla förmågan att *skapa musik samt gestalta och kommunicera egna musikaliska tankar och idéer*. Många av skrivningarna i kursplanen syftar till att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper för att kunna bearbeta och skapa musik och därmed nya gestaltningar. Kursplanen anger utöver detta också som ett specifikt syfte med undervisningen att den ska bidra till att eleverna utvecklar sin *musikaliska kreativitet*.

Uppleva och reflektera över musik

Att musik berör människan råder det ingen tvekan om. Musik kan framkalla kroppsliga förnimmelser såsom gånad eller värme, inge känslor av välbehag eller obehag – men också väcka funderingar. Ett syfte med undervisningen i musik är att eleverna ska utveckla förmågan att *uppleva och reflektera över musik*. Att reflektera över musikaliska upplevelser är grundläggande för att utveckla en rad färdigheter. Upplevelse och reflektion ligger till grund för att utveckla förmågan att lyssna på musik, att kunna uttrycka sig och kommunicera genom musik, men också för att samtala om musik. Det handlar både om att förstå sin egen musikaliska verklighet och sina egna preferenser, och om att vidga sina musikaliska referensramar. I undervisningen kan det enligt kursplanen bland annat ske genom att *elevernas erfarenheter av musik utmanas och fördjupas i mötet med andras musikaliska erfarenheter*.

Musik finns och erbjuds i dag i en mängd olika genrer och former. Det pågår dessutom en kontinuerlig utveckling av nya informations- och kommunikationstekniker, vilket resulterar i att nya musikformer med skiftande karaktär, funktion och syfte etableras. På så sätt uppstår det nya förhållningssätt till musik. Genom att vissa musikkulturer blir dominerande, till exempel mediebyråns populärkultur, standardiseras dock smak och preferenser lätt. Barn och ungdomar kan förmodas vara en grupp som i hög grad kommer i kontakt med den typen av musik. Kursplanen får därför en viktig funktion genom att lyfta fram vikten av att utveckla ett reflexivt förhållningssätt till musik. Det innebär att kunna reflektera över upplevelser av musikaliska intryck och därigenom utveckla medvetenhet om olika musikaliska genrer och former. Vidare innebär det att kunna urskilja med vilka syften musik används och i vilka sammanhang.

Olika musikkulturer

Barn och ungdomar kommer ständigt i kontakt med musik genom att den exponeras i olika mediala sammanhang. Många gånger kan det vara svårt för dem att veta att musiken är skapad i olika tidsepoker och kulturer. Det kan likaså vara svårt för dem att veta vilka utgångspunkter och förutsättningar som gällde vid skapandet. För att inte utveckla en historielöshet i relation till musik är det viktigt att bli medveten om detta, eftersom en medvetenhet om olika musikgenrers och musikformers ursprung och utveckling ger perspektiv på dessas nuvarande uttryck och användningsområden. Att utveckla kunskaper om olika musikkulturer innebär också att möta musik som

kanske inte så ofta hörs i medierna, till exempel olika kulturers folkmusik och samtida konstmusik. Genom undervisningen anger kursplanen att eleverna behöver utveckla *kunskaper om och förståelse för olika musikkulturer, såväl den egna som andras*. Ett av de långsiktiga målen i kursplanen är också att eleverna ska utveckla förmågan att *analysera och samtala om musikens uttryck i olika sociala, kulturella och historiska sammanhang*.

I dag är det mycket vanligt att olika musikformer och musikstilar korsas och transformeras, något som närmast kan betraktas som ett karaktärsdrag i vår samtidskultur. I ett mångkulturellt samhälle förstärks den tendensen. Att utveckla förståelse för olika musikkulturer innebär att utveckla en förståelse för den här utvecklingen. Förståelsen för olika musikkulturer berikar mötena med andra människor och öppnar upp för att kunna delta i fler musikaliska sammanhang.

De långsiktiga målen

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. De är formulerade som förmågor som undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla. Förmågorna ligger till grund för kunskapskraven i ämnet och kommenteras längre fram i avsnittet ”Kunskapskraven”.

DET CENTRALA INNEHÅLLET

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Det är indelat i kunskapsområden som tillsammans ringar in centrala delar av ämnet. Kunskapsområdena bör inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpliga för att uppnå syftet med undervisningen.

Varje kunskapsområde består av ett antal punkter. Dessa ska inte uppfattas som att de alltid ska väga lika tungt i undervisningen. Innehållspunkterna ska snarare uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt. Det centrala innehållet är strukturerat så att det visar på en progression. Det innebär att innehållet vidgas och fördjupas upp genom årskurserna.

Innehållet i musik

Det centrala innehållet i musik är indelat i tre kunskapsområden: ”Musicerande och musikskapande”, ”Musikens verktyg” samt ”Musikens sammanhang och funktioner”. Den här indelningen syftar till att lyfta fram innehållet i ämnet både praktiskt och teoretiskt. Kursplanen strävar efter att möjliggöra en förening av teori och praktik för att därigenom utveckla mer sammansatta färdigheter.

Tanken bakom den övergripande progressionen i innehållet bygger på att ett framgångsrikt lärande i musik kräver kontinuerlig repetition och övning, speciellt när det gäller att tillägna sig hantverksmässig kunskap. Musik är en verksamhet där lärandet inte kan forceras eller organiseras i form av att vissa områden ”betas av” för att därefter inte återkomma. Därför introduceras stora delar av det centrala innehållet redan i årskurserna 1–3. Det handlar alltså inte om en linjär progression i innehållet, utan snarare om att successivt öka svårighetsgraden i det material som används vid musicerandet.

Exempel i innehållet

Under rubriken Centralt innehåll i kursplanen förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållet, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Till exempel anges för årskurserna 1–3 att eleverna ska möta innehållet *enkla former av musikskapande, till exempel med utgångspunkt i text eller bild*. Det innebär att enkla former för musikskapande är obligatoriskt innehåll under årskurserna 1–3. Men likaväl som att musikskapandet tar sin utgångspunkt i text eller bild kan det ta sin utgångspunkt i ett ljud, en känsla eller i något helt annat.

Musicerande och musikskapande samt musikens verktyg

De två första kunskapsområdena i kursplanen kommenteras här nedan tillsammans eftersom de i stor utsträckning förutsätter varandra.

Avsnittet kommenterar i tur och ordning innehållspunkterna röst, instrument, ensemblespel, gehörsmusicerande och musikaliska symboler, musikskapande och improvisation samt musikframträdanden.

Röst

Människans röst har stor utvecklingspotential och barns och ungdomars röster förändras enormt under skoltiden. Det är en grannlaga uppgift att vägleda en ung människas utveckling i sång då förändringar i röstklang kan uppfattas som ”pinsamma” av eleven. Sångglädje under tidiga skolår kan förvandlas till ett självkritiskt förhållningssätt gentemot den egna rösten. Kursplanens syftestext betonar därför att det är viktigt att eleverna utvecklar *tilltro* till sin förmåga att sjunga.

En tanke bakom det centrala innehållet är att eleven, samtidigt som hon eller han växer, ska ges möjlighet att utforska och använda sin röst i olika uttryck och sammanhang. När man musicerar används rösten på många andra sätt än i klingande sång. Därför står det ibland *vokala uttryck* i kursplanen då gränsen för vad som kan kategoriseras som sång är svårdragen, till exempel när det handlar om rap, jojk, ”spoken words” eller ”growling”. I kursplanens långsiktiga mål och i kunskapskraven används emellertid enbart uttrycken sång och sjunga. Det valet är gjort för att kunskapskraven inte ska bli för textmässigt omfattande. Sjunga och sång ska då förstås som att de även innefattar olika vokala uttryck.

Rösten behandlas i kursplanen som likställd med ett musikinstrument – ett instrument som ska utforskas, utvecklas och värderas. I årskurserna 1–3 ska eleverna möta *rösten som instrument med variation av rytm, klang och dynamik*, i årskurserna 4–6 *rösten som instrument för olika vokala uttryck* och i årskurserna 7–9 *hur rösten kan varieras i flerstämmiga, vokala uttryck i olika genrer*. Progressionen ligger i ett successivt utforskande av röstens funktion och teknik. Vidare finns en progression i arbetet med rösten som under de första tre årskurserna handlar om att möta sång *i olika former: unison sång, kanon och växelsång*, till att i de högre årskurserna möta sång *i olika genrer* (4–6) och därefter *flerstämmighet* (7–9). Utvecklingen ligger här i ett allt mer genrespecifikt uttryck.

För att utveckla en medvetenhet om hur man kan undvika skador på röst och stämband lyfter kursplanen under årskurserna 4–6 fram *röstvård* (och hörselvård). Att kursplanen introducerar detta som obligatoriskt innehåll först under dessa årskurser

innebär att eleverna nu möter detta innehåll på ett mer medvetet sätt än de kanske gjort tidigare. Under dessa årskurser introducerar kursplanen i fysik också ett centralt innehåll som handlar om hur ljud uppstår, breder ut sig och uppfattas av örat.

Det finns några väsentliga skillnader mellan rösten och ett instrument som är betydelsefulla. Rösten bär vi ständigt med oss. Genom att vi kontinuerligt använder den tränas den i både tal och sång. Det lilla barnet använder sångrösten i sina vardagliga lekar och bestyr, liksom även äldre gör, dock inte alltid medvetet. Detta innebär att eleven har med sig ett sångkunnande till undervisningen som ska uppmärksammas och vidareutvecklas. Detta uttrycks i syftestexten som att undervisningen ska utmana och fördjupa elevens *erfarenheter av musik*.

Instrument

Tanken bakom kursplanen är att eleverna ska ges möjlighet att tidigt spela på olika instrument. Det är betydelsefullt för att tillvarata yngre barns nyfikenhet och även för att varje elev ska hinna utveckla goda kunskaper. En ytterligare viktig orsak till att börja tidigt är att undvika de eventuella identifikationer som kan göras mellan kön och vissa instrument. Sådana identifikationer kan leda till att en elev aldrig vill spela, eller endast motvilligt spelar ett visst instrument, eller att bara några elever spelar. I förlängningen kan det bidra till att cementera könsstereotypa uppfattningar om mäns och kvinnors musicerande.

Vilka instrument som eleverna ska möta i undervisningen är inte precis definierat i det centrala innehållet. Instrumenten är i stället grupperade som *melodi-, ackord-, tangent-, sträng-, bas- och slagverksinstrument*. Det innebär naturligtvis inte att det bara går att spela melodier på till exempel en violin eller en flöjt. Melodier kan såklart spelas även på ett piano eller en kontrabas. Att beteckningarna ändå används i kursplanen är för att säkra att eleverna under sin skoltid får spela och utvecklas på olika instrument – instrument som lämpar sig för exempelvis en basstämma eller ackordspel. Med *basinstrument* avses instrument som av tradition betraktas som instrument för att spela basstämmor på. Däremot preciserar kursplanen inte om det handlar om en kontrabas, en bastuba eller en elbas. *Slagverksinstrument* ska förstås som att det inkluderar trumset och rytminstrument. Anledningen till att inte använda mer ”korrekta” benämningar i kursplanen är dels att det skulle kunna minska det didaktiska friutrymmet för läraren, dels leda tankarna till specifika genrer.

Progressionen i instrumentalspelet ligger i att de yngsta eleverna möter *ensemblespel* på *slagverk, stränginstrument och tangentinstrument*. I årskurserna 4–6 tillkommer mera definierat *melodispel* och *ackompanjemang* på *ackord- och melodiinstrument, bas* och *slagverk* och i årskurserna 7–9 möter eleverna även musicerande med *genretypiska musikaliska uttryck*. Uttrycket genretypiska musikaliska uttryck är valt eftersom det i dag har blivit allt svårare att urskilja renodlade genrer. I allt större utsträckning korsar och befruktar genrerna varandra och inom en och samma genre utvecklas många olika stilar. Kursplanen och kunskapskraven tar genomgående avstamp i detta synsätt.

Kursplanen definierar också vilka musikaliska parametrar som eleverna ska möta i samband med instrumenten. Utvecklingen går från mötet med *rytm, klang och dynamik* i de lägre årskurserna till *olika ton- och taktarter* i de högre årskurserna.

Ensemblespel

Kursplanen eftersträvar att skapa så verklighetstroga musicerandesituationer som möjligt, det vill säga så som musiklivet kan se ut utanför skolan. Under hela grundskoletiden föreskriver kursplanen *ensemblespel*. Det innebär att eleven själv, eller tillsammans med andra, håller en stämma med röst eller instrument där elevens stämma är en viktig del av helheten.

Genom att redan i de lägsta årskurserna börja musicera tillsammans med andra utvecklar eleverna lyhördhet för såväl delar som helhet. Att tidigt börja musicera tillsammans på olika instrument förhindrar också att onödiga kopplingar mellan kön och instrument blir befästa. Kursplanen definierar inte närmare i vilken form ensemble-spelet ska ske under de första tre årskurserna. I årskurserna 4–6 ska eleverna i ensemble möta både *melodispel* och *ackompanjemang*. I årskurserna 7–9 tränas mer *genretypiska musikaliska uttryck* i ensemblemusicerandet.

Gehörsmusicerande och musiksymboler

Kursplanen anger att eleverna i undervisningen ska möta *gehörsmusicerande* samt olika former av *musiksymboler*, såsom noter och andra tecken för musikalisk kommunikation. I hög utsträckning används både gehörsmusicerande och olika former av noterad musik i musicerande sammanhang, och då ofta i växelverkan. Genom att eleverna i musikundervisningen får möta båda formerna understryker kursplanen att ingen form är enklare eller mindre vedertagen. Man behöver bekanta sig med och utveckla kunskaper om båda för att kunna kommunicera musikaliskt med andra.

Termen *musiksymboler* som förekommer under alla årskurser greppar i kursplanen över förhållandevis mycket, både symboler som är fixerade och i rörelse. Det kan handla om hur en nickning kan visa både tempo och inslag, eller hur någon med sin kropp förmedlar ett ritardando. Men det kan också syfta på grafiska tecken, som till exempel tecken för repris, tonhöjd eller paus. Musiksymboler kan också vara tecken som en grupp utformar för sig själva för att kunna kommunicera under musicerandet eller för att notera ett musikstycke. Bilder och grafiska mönster kan således utgöra en grafiskt noterad notbild (i kursplanen grafisk notation) likväl som en serie fysiska rörelser kan vara ett sätt att förmedla hur musiken ska låta.

I årskurserna 1–3 möter eleverna musiksymboler i form av *bilder och tecken*, i årskurserna 4–6 i form av *grafisk notation, noter och ackordbeteckningar* och i årskurserna 7–9 som *noter, tabulatur, ackordbeteckningar och grafisk notation*. Progressionen ligger i att innehållet går från icke-vedertagna musiksymboler till mer vedertagna symboler för att kommunicera musik.

Kursplanen introducerar *noter* under årskurserna 4–6. Det innebär emellertid inte att noter måste vänta till det fjärde skolåret – yngre barn är ofta mycket receptiva när det gäller noter. Noter är dock obligatoriskt innehåll först från och med årskurs 4. Eleverna ska under årskurserna 4–9 möta *ackordbeteckningar* och *grafisk notation* som är en vedertagen form av notskrift. Notskrift kan även bestå av andra grafiska former, där ljud som inte avses att noteras med exakt rytmik eller tonhöjd kan noteras med olika former och bilder. Musikern ges här ett stort tolkningsutrymme och kan vara en aktiv medskapare och uttolkare av notbilden. Inte sällan används grafisk notation i dag

tillsammans med traditionell notskrift. Traditionell västerländsk notskrift, inkluderat *tabulatur och ackordbeteckningar* som eleverna möter i årskurserna 7–9, är ett musikaliskt kommunikationsmedel som är detsamma för en stor del av jordens befolkning. De här formerna av notskrift används i många olika musikaliska sammanhang och därför behöver eleverna bli bekanta med dem.

Begreppet *gehörsmusicerande* introduceras under årskurserna 4–6, även om eleverna naturligtvis i stor utsträckning möter detta tidigare. Innehållet vill bidra till att eleverna utvecklar en medvetenhet om hur ett gehörsmusicerande kan utvecklas genom att i årskurserna 4–6 möta *gehörsmusicerande efter musikaliska mönster* och i årskurserna 7–9 *gehörsmusicerande efter musikaliska mönster i olika genrer*.

Ord och begrepp

Eleverna ska under årskurserna 4–9 möta *ord och begrepp som behövs för att kunna läsa, skriva och samtala om musicerande och om intryck samt upplevelser av musik*. Att kunna uttrycka sig med hjälp av en ämnesspecifik terminologi är betydelsefullt. Dels berikar de ämnesspecifika orden det allmänna ordförrådet, dels skapar de en större förståelse för ämnet. De gör det också lättare att kommunicera med andra. Att ha ett rikt språk för att kunna beskriva och sätta ord på vad man känt och tänkt i samband med en estetisk upplevelse är betydelsefullt. Både för den egna personliga utvecklingen och för att göra sig förstådd hos andra.

En tanke bakom detta innehåll är också att praktiska kunskaper ska kunna omsättas i teori, och tvärtom. Det kan till exempel handla om att i årskurserna 4–6 möta begreppen *rytm, klang och dynamik, tonhöjd, tempo, perioder, taktarter, vers och refräng* i samband med att eleverna arbetar med dessa byggstenar i det praktiska musicerandet. Utgångspunkten för kursplanen är således att möjliggöra begreppsbildningen i det praktiska arbetet.

Musikskapande

I kursplanen används termen *musikskapande* på två sätt. Dels som en övergripande rubrik till kunskapsområdet ”Musicerande och musikskapande”, vilket visar att musikskapande är något som sker när man musicerar med utgångspunkt i redan befintlig musik. Dels används musikskapande på ett sådant sätt att begreppet innefattar improvisation och komposition, samt att kombinera musik med andra uttrycksformer.

Improvisation och musikskapande kan lätt uppfattas som något kravfullt att arbeta med i musikundervisningen och begreppen kan ha en viss laddning hos lärare och elever. Skrivningarna i kursplanen ska emellertid inte uppfattas som att eleverna ska skapa omfattande musikstycken. De innebär snarare att eleverna får tillgång till verktyg och nycklar för att kunna uttrycka något ”eget”. Behovet av att uttrycka något eget i form av komponerad musik, eller att ha bearbetat musik till ett eget uttryck är viktigt för både barns och ungdomars identitetsskapande och för deras musikaliska kunskapsutveckling.

I arbetet med att skapa musik föreskriver kursplanen en progression vad gäller mötet med musikens olika *byggstenar*. Från att i årskurs 1–3 arbeta med *rytm, klang, dynamik och tonhöjd* går progressionen vidare till att i årskurs 4–6 även omfatta *tempo*,

perioder, taktarter, vers och refräng i olika genrer och slutligen i årskurs 7–9 omfatta rytm, klang och dynamik, tonhöjd, tempo, perioder, taktarter, vers, refräng och ackord som byggstenar för att musicera och komponera musik i olika genrer och med varierande instrumentation.

Ett medvetet musikskapande behöver ta sin början tidigt. I årskurserna 1–3 möter eleverna *enkla former av musikskapande*. Det är ett musikskapande som kan ta sin utgångspunkt i till exempel en text eller en bild. I årskurserna 4–6 möter eleverna ett *musikskapande med utgångspunkt i musikaliska mönster och former*. Det kan till exempel innebära att utgå från loopar i ett datorprogram. Under de senare årskurserna ska eleverna skapa egen musik som förhåller sig mer stilmässigt till den tänkta genren. Detta exemplifieras i årskurserna 7–9 med *låtar och visor*, men kan även innebära ljudkompositioner där eleverna sätter samman ljud efter ett mera fritt förhållnings-sätt eller utgår från någon förlaga. Genom att möta olika utgångspunkter för att skapa musik blir eleverna medvetna om musikskapandets olika delar och likaså att andra uttrycksformer kan utgöra en del av kompositionerna. Det kan till exempel innebära att sätta text till en visa, sätta rörelser till sin eller andras musik eller att ton- eller ljudsätta en filmsekvens. Detta innebär att eleverna arbetar med kombinationer och bearbetningar av olika uttrycksformer, men att den klingande musiken är i fokus.

Musikskapande stimulerar elevernas kreativitet samt vilja till att pröva egna idéer. Detta förhållningssätt främjar entreprenörskap, vilket lyfts fram i de första delarna av den samlade läroplanen.

Digitala verktyg

I dag skapas musik i varierande genrer och former ofta med hjälp av programvaror för ljud, komposition, notation och inspelning. I kursplanen benämns de här programvarorna, tillsammans med digitala instrument, för *digitala verktyg*. Det är verktyg som barn och ungdomar i hög grad kommer i kontakt med och de innebär rika möjligheter att tillägna sig kunskaper i musik.

Det finns programvaror som erbjuder varianter av mer eller mindre färdiga musikaliska byggstenar, möjligheter att skapa egna ljud eller komponera med traditionell notation. Att använda olika musikprogram för komposition, men också för andra ändamål, exempelvis att musicera till egna ”backtracks”, är vanligt förekommande och sådana program för komposition och arrangering är under ständig utveckling.

I det centrala innehållet lyfts digitala verktyg fram som en del i elevernas eget musikskapande. Kursplanen föreskriver att eleverna ska utveckla kunskap i att använda *digitala verktyg för ljud- och musikskapande* i årskurserna 4–6 samt *digitala verktyg för musikskapande, inspelning och bearbetning* i årskurserna 7–9.

Musikalisk gestaltning och musikframföranden

Det ligger i musikens natur att man tar del av och lyssnar till andras musicerande. Här utgör inte musicerandet i skolan något undantag. Kursplanen föreskriver att eleverna genom alla årskurser ska arbeta med olika former för musikframföranden och musikalisk gestaltning, där det senare syftar på olika sätt att ge form åt musiken.

Eleverna gestaltar och framträder, i mer eller mindre formella situationer, i såväl enkla rörelselekar som mer omfattande musikproduktioner. Genom gestaltningar och musikframföranden utvecklas förmågan att kommunicera något till andra. I mötet med detta innehåll utvecklas därigenom ett av ämnets långsiktiga mål, att kunna *gestalta och kommunicera egna musikaliska tankar och idéer*.

I årskurserna 1–3 anger kursplanen att eleverna ska möta *gestaltning av sånger och berättelser med ljud, rytmer och rörelser*. Nu ska eleverna utveckla en medvetenhet om att man kan kommunicera något genom såväl texter som med ljud, rytmer och rörelser. Det innebär också att utveckla en medvetenhet om att text och ljud kan kombineras.

I årskurserna 4–6 anger kursplanen att undervisningen ska behandla *musikframföranden* och i årskurserna 7–9 *musikalisk gestaltning där olika uttrycksformer kombineras*. Progressionen ligger i ett successivt allt större fokus på formen för gestaltningen och framförandet. Utvecklingen går således från gestaltning av enskilda moment, till exempel av en enkel rörelse i en danslek, till formen för en hel musikproduktion med alla dess olika beståndsdelar, till exempel ljud och ljus.

Musikens sammanhang och funktioner

Kunskapsområdet ”Musikens sammanhang och funktioner” behandlar olika instrument och genrer samt musik från olika tider och kulturer. Här finns också ett innehåll om hur musik påverkar människor och vilken funktion den har i skilda sammanhang.

Musik och påverkan

Kursplanens centrala innehåll behandlar olika aspekter av hur musik påverkar människan. Det handlar om att medvetandegöra eleverna om att musik kan väcka starka känslor, både positiva och negativa och att musik därför ofta används för att påverka oss i olika riktningar, till exempel för att få oss att vilja köpa något eller för att ge oss vissa känslor när vi tittar på en film.

De yngsta eleverna möter detta innehåll genom skrivningen *associationer, tankar, känslor och bilder som uppkommer när man lyssnar på musik*. Inledningsvis innebär det för eleverna att överhuvudtaget bli medvetna om att musik påverkar dem genom att väcka associationer, tankar, känslor och bilder. I årskurserna 4–9 möter eleverna *ljudets och musikens fysiska, tanke- och känslomässiga påverkan på människan* samt *hur musik används för påverkan och rekreation och i olika rituella sammanhang*. Eleverna ska nu få möta hur musik används för påverkan och rekreation i mer specifika sammanhang, till exempel vid bröllop, begravningar eller idrottsevenemang.

I årskurserna 7–9 lyfter kursplanen också fram *musikens funktion för att markera identitet och grupptillhörighet i olika kulturer, med fokus på etnicitet och kön*. Musik kan användas för att förstärka individens bild av sig själv, bland annat utifrån etnicitet, religiös tillhörighet och könstillhörighet. Detta kan fungera både stärkande och begränsande för individen. Kursplanen lyfter fram denna innehållspunkt för att belysa och problematisera den här typen av kopplingar mellan vissa slags musik, etnisk bakgrund och könstillhörighet – på samma sätt som den vill problematisera stereotypa uppfattningar om kopplingar mellan instrument och kön. Kursplanen tar här fasta på de grundläggande värden som den samlade läroplanen vilar på som handlar om

”jämförelse mellan kvinnor och män”, skolans uppgift att låta ”varje enskild elev finna sin unika egenart” och vikten av att motverka främlingsfientlighet och intolerans med ”kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser”.

Progressionen i innehållet kan sammanfattas med att den går från hur jag själv påverkas av musik (1–3), till de sammanhang där musik används för att påverka (4–6) för att slutligen fokusera hur musik påverkar identiteten och gruppen (7–9).

Instrument och deras funktioner

Instrument kan grupperas i relation till andra instrument och de får olika funktioner beroende på vilket sammanhang de används i. Genom att sortera och gruppera instrument skapas en medvetenhet hos eleverna om de olika instrumentens egenskaper och deras inbördes likheter och skillnader. I de lägsta årskurserna 1–3 ska eleverna möta instrument från olika instrumentgrupper, *hur de låter och ser ut*. I årskurserna 4–6 lyfter kursplanen fram att instrumenten kan grupperas i *stråk-, blås-, sträng-, tangent- och slagverksinstrument* och i årskurserna 7–9 bekantar sig eleverna slutligen med instrumentens *funktion i olika genrer och sammanhang*.

Musik från olika tider, kulturer och sammanhang

I stort sett all musik som eleverna lyssnar på, eller kommer i kontakt med, innehåller referenser till tidigare musik. Att få kunskaper om hur olika musikgenrer har vuxit fram och vilken funktion musiken har haft i olika kulturer skapar dels gemensamma referensramar, dels förståelse för den egna samtida musiken.

Det är dock vare sig enkelt eller oproblemiskt att i en kursplan specificera vilken musik eleverna ska möta i undervisningen. I årskurserna 4–6 anger kursplanen därför med en övergripande formulering *konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika kulturer och deras musikaliska karaktärsdrag*. Skrivningen anger att det ska finnas en spridning både när det gäller genrer, kulturer och tidsepoker. Urvalet måste här av nödvändighet göras utifrån vad som är didaktiskt, men också lokalt, lämpligt. Det går emellertid att få viss vägledning av kursplanen när den i årskurserna 4–6 föreskriver att eleverna ska möta musik som förekommer i *rituella sammanhang*. Det är ofta sådan musik som är gemensam och känd för många människor i samma kultur. Eleverna ska också under en annan innehållspunkt i årskurserna 7–9 möta ett innehåll som handlar om *hur musik används i olika medier*. En stor mängd av den musik som används i medierna är hämtad från historisk tid och i medierna förekommer såväl konstmusik som populärmusik. Att känna till vilka verken är, hur deras ursprung ser ut och hur de används i medier kan vidga elevernas kulturella referensramar. Sådan kunskap bidrar också till att skapa gemensamma referensramar som är värdefulla i ett samhälle.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta *betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk*. Ordet *betydelsefulla* är centralt, men att välja ut vad som är betydelsefullt måste förstås ur flera perspektiv. Den mängd musik som kan anses vara betydelsefull är så omfattande att det inte finns möjlighet att hinna med allt under de timmar som timplanen garanterar, utan att riskera att undervisningen blir alltför fragmenterad. Vad som är betydelsefull musik varierar också beroende på sammanhanget. Det kan handla om musik som är betydelsefull i en viss kultur, i en viss tid eller för en mindre

grupp människor. Ur ett medborgar- och bildningsperspektiv är det dock viktigt att eleverna får möta musik från skilda genrer, epoker och kulturer. Det innebär även att de får möta musik som kan göra dem delaktiga i samhällets kulturliv och traditioner. Mötet med tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk som många i samhället känner till kräver analys av varför just de verken eller kompositörerna anses vara betydelsefulla och inte andra, samt vem som har bestämt att något särskilt är ”betydelsefullt”. Det finns således i sammanhanget anledning till källkritik. Det kan handla om att ställa frågor som: ”Vilka har skrivit musikhistorien?”, ”Vem bestämmer vad som hörs och syns i olika sammanhang?” och ”Vad kan ha förbisetts?”

Progressionen inom området ligger i att innehållet i de yngre årskurserna i stor utsträckning utgår från elevernas egna referensramar. Allt eftersom vidgas referensramarna till att spänna över musik från olika kulturer, epoker och genrer.

KUNSKAPSKRAVEN

Kunskapskraven är skrivna i löpande text och ger helhetsbeskrivningar av vilka kunskaper som krävs för de olika betygsstegen. De grundar sig på förmågorna som beskrivs i de långsiktiga målen samt på det centrala innehållet.

Kunskapsformer och helhetssyn

Kunskapskraven är konstruerade utifrån den kunskapsyn som finns i läroplanen. Där beskrivs att kunskap kommer till uttryck i olika former, så kallade kunskapsformer, som förutsätter och samspelar med varandra. Dessa kunskapsformer kan till exempel vara att kunna analysera eller framställa något. Enligt läroplanen måste skolans arbete inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och skapa ett lärande där de olika formerna balanseras och blir till en helhet. Detta innebär att en specifik kunskapsform inte kan kopplas samman med ett visst betygssteg. Att en elev behärskar fakta i form av minneskunskap är med andra ord inte enbart knutet till betyget E. På samma sätt leder en elevs förståelse och analysförmåga inte automatiskt till betygen C eller A. Av den anledningen finns de kunskapsformer som beskrivs i ämnets långsiktiga mål uttryckta på alla betygsnivåer.

Kunskapskrav för olika årskurser

Kunskapskraven i musik beskriver vad som krävs för de olika betygsstegen i årskurs 6 och 9 i grundskolan. Kraven utgår från de långsiktiga målen i syftet och relaterar till det centrala innehållet i årskurserna 1–6 respektive 7–9.

Kunskapskraven är skrivna som helhetsbeskrivningar och för att få betyget E, C eller A krävs att elevens kunskaper motsvarar beskrivningen av kunskapskravet i sin helhet.

I tabellform

Det är viktigt att läsa och förstå kunskapskraven ur ett helhetsperspektiv. Men för att det ska vara lätt att urskilja progressionen, det vill säga hur kraven förändras och utvecklas mellan betygsstegen, presenteras de förutom i löpande text även i en tabell i kursplanen.

Avläser man tabellen vertikalt framträder ett betygssteg i sin helhet. Läser man den istället horisontellt syns progressionen mellan betygsstegen tydligt. De fetmarkerade orden visar vad som skiljer kunskapskraven på de olika betygsstegen från varandra.

Exempel:

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9	Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9	Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9
Eleven kan, utifrån egna musikaliska idéer, bidra till att skapa musik genom att med hjälp av röst, instrument, eller digitala verktyg pröva hur olika kombinationer av musikaliska byggstenar kan forma kompositioner som har en i huvudsak fungerande form.	Eleven kan, utifrån egna musikaliska idéer, skapa musik genom att med hjälp av röst, instrument, eller digitala verktyg pröva och ompröva hur olika kombinationer av musikaliska byggstenar kan forma kompositioner som efter någon bearbetning har en fungerande form och en karaktäristisk stil.	Eleven kan, utifrån egna musikaliska idéer, skapa musik genom att med hjälp av röst, instrument, eller digitala verktyg pröva och ompröva hur olika kombinationer av musikaliska byggstenar kan forma kompositioner som har en fungerande form och en karaktäristisk stil.

Varje del av kunskapskraven inleds med en beskrivning av vad eleven kan eller har kunskaper om. Den beskrivningen tar sin utgångspunkt i en förmåga (i exemplet ovan förmågan att *skapa musik samt gestalta och kommunicera egna musikaliska tankar och idéer*). De beskriver även **hur** eleven visar sitt kunnande för de olika betygsstegen. Det är genom den beskrivningen som kvaliteten eller nivån på elevens kunnande syns.

Sammanfattande uttryck

För att kunskapskraven ska vara hanterbara och inte bli alltför omfattande, preciseras inte innehållet lika detaljerat i kunskapskraven som i det centrala innehållet. Alltför detaljerade kunskapskrav skulle även kunna ge oönskade effekter vid betygssättningen. Enstaka detaljer i kunskapskraven som eleven inte motsvarar, skulle kunna leda till att eleven inte uppfyller kunskapskravet i sin helhet. Innehållet beskrivs därför ofta med sammanfattande uttryck i kunskapskraven.

Exempel:

Det sammanfattande uttrycket *musikaliska byggstenar* som finns i utdraget ur kunskapskravet ovan syftar på innehållet i flera olika punkter i det centrala innehållet. I årskurserna 7–9 syftar det bland annat på:

- Rytm, klang och dynamik, tonhöjd, tempo, perioder, taktarter, vers, refräng och ackord ...
- ... musikaliska mönster ...
- ... genretypiska musikaliska uttryck ...
- ... olika genrer ...

Relationen mellan kunskapskraven och de långsiktiga målen

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla förmågorna i de långsiktiga målen genom hela grundskoletiden. Här följer en övergripande beskrivning av utvecklingen i förmågorna, det vill säga progressionen, i ämnet musik och hur den skrivs fram i kunskapskraven.

Förmågan att

– *spela och sjunga i olika musikaliska former och genrer*

Här ligger progressionen i att eleven deltar i gemensam sång och följer rytm och tonhöjd med allt större säkerhet. Under de tidigare årskurserna krävs att eleven spelar allt större delar av enkla anpassade instrumentala stämmor. I senare årskurser övergår kravet i att eleven spelar enkla instrumentala stämmor i sin helhet, med ökad grad av tajmning. Från de tidigare till de senare årskurserna ställs allt högre krav på att eleven kan använda ackord på ett ackordinstrument och successivt bli allt skickligare i att byta ackord med flyt. I senare årskurser på de högre betygsnivåerna krävs att eleven i allt högre grad anpassar sin stämma till helheten.

Det ligger också en progression i att eleven sjunger eller spelar på något instrument med allt större tajmning och passande karaktär i de tidigare årskurserna. I de senare årskurserna ökar kravet på en allt mer funktionell teknik och passande karaktär, och efterhand även med ett personligt uttryck.

– *skapa musik samt gestalta och kommunicera egna musikaliska tankar och idéer*

När det gäller förmågan att skapa musik och gestalta musikaliska idéer ligger progressionen i de tidigare årskurserna i att eleven i allt högre utsträckning bidrar till att skapa musik genom att pröva hur några enkla musikaliska mönster och former kan sättas samman. I senare årskurser övergår progressionen i ökade krav på att eleven bidrar till att skapa musik som har en fungerande form och en karaktäristisk stil genom att pröva hur musikaliska byggestenar kan kombineras och forma kompositioner. I senare årskurser på de högre betygsnivåerna ställs dessutom allt högre krav på hur eleven kombinerar musik med andra uttrycksformer.

– *analysera och samtala om musikens uttryck i olika sociala, kulturella och historiska sammanhang*

I den här förmågan ligger progressionen i att eleven ger allt mer välgrundade omdömen om eget och andras musicerande och efterhand även bidrar med utvecklingsförslag. I de tidigare årskurserna krävs att eleven är allt mer utvecklad i sina beskrivningar av egna musikupplevelser och av hur musik kan påverka människor. I senare årskurser krävs allt mer utvecklade och underbyggda resonemang om musikens olika funktioner och dess betydelse för individer och samhällen i olika tider.

Det ligger också en progression i att eleven i allt högre grad urskiljer musikaliska karaktärsdrag från olika genrer och kulturer samt olika instrument och instrumentgrupper. I senare årskurser ställs dessutom allt högre krav på att beskriva instrument och instrumentgruppers funktion i olika sammanhang.

Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven

I kunskapskraven används ett antal uttryck, så kallade värdeord, för att beskriva kunskapsnivåer för olika betygssteg. För att kunskapskraven ska bli enhetliga och tydliga har varje betygssteg ett begränsat antal värdeord som används enbart för det betygssteget. Till exempel används uttrycket ”mycket goda” uteslutande på A-nivån, oavsett ämne. Alla värdeord i kunskapskraven är fetmarkerade för att skillnaderna mellan kunskapskraven ska bli tydliga.

De enda tillfällen då värdeorden är desamma för flera betygssteg är när kraven inte ökar mellan betygen. Då används samma värdeord som för det underliggande betygssteget. Ett exempel är kravet på simkunnighet i ämnet idrott och hälsa. Eftersom det ställs samma krav på simkunnighet för alla betygsnivåer uttrycks kravet på samma sätt för alla nivåer.

Kunskapskraven i engelska, moderna språk och teckenspråk för hörande skiljer sig från övriga ämnen i sin uppbyggnad och i begreppsanvändningen. Det beror på att kursplanerna och kunskapskraven i dessa ämnen utgår från den gemensamma europeiska referensramen för språk (GERS).

Sammanställning av värdeord

Nedan följer en sammanställning av några av de vanligaste värdeorden i kunskapskraven. Sammanställningen rymmer bara sådana värdeord som används i flera ämnen. På så sätt kan den tjäna som underlag för vidare diskussioner och jämförelser kring hur värdeorden används i olika ämnen.

I vissa fall anges i tabellen nedan alternativa värdeord för en nivå. Uttrycken varierar ibland något mellan kursplanerna för att nyansskillnader mellan olika ämnen ska bli tydliga, eller för att uttrycken ska passa in i olika textsammanhang. I många fall är uttrycken sådana att absoluta gränsdragningar mellan dem inte är möjliga att göra. Då måste värdeorden tolkas och förstås i relation till det sammanhang och det innehåll de relaterar till i respektive ämne. I anslutning till varje uppsättning värdeord följer en kort beskrivning av hur de används i kunskapskraven.

E	C	A
grundläggande	goda	mycket goda

Uttrycken används för att ange kvaliteten på de kunskaper som eleven har om något, till exempel *eleven har goda kunskaper om ...* När de här uttrycken används följer en beskrivning av hur elevens kunskaper visar sig. Konstruktionen har vanligen formen: *eleven har grundläggande kunskaper om xyz och visar det genom att ...* Den beskrivning som följer anger alltså nivån på vad grundläggande kunskaper innebär i det aktuella ämnet.

E	C	A
enkla	utvecklade	välutvecklade <i>alternativt</i> välutvecklade och nyanserade

Uttrycken används för att ange kvalitet i flera olika sammanhang, till exempel kvaliteten på beskrivningar, sammanfattningar, textbindningar, redogörelser, omdömen, motiveringar, dokumentationer eller resonemang. Begreppet *enkla* används alltid för att ange graden av komplexitet och inte för att ange att något är lätt att göra.

I frasen *eleven kan ge enkla omdömen ...* används värdeorden för att beskriva hur utvecklad förmåga att utvärdera något som eleven visar. Med enkla omdömen avses då att omdömena grundar sig på basala analyser, är övergripande till sin karaktär och har tydliga inslag av subjektiva värderingar. Mer utvecklade omdömen grundar sig på djupare analyser och de är mer specifika till sin karaktär. De kännetecknas också av att värderingarna är sakliga snarare än subjektiva.

Ett annat exempel på hur de här värdeorden används är att de ibland anger med vilken kvalitet eleven motiverar olika ställningstaganden och val, exempelvis *eleven formulerar ställningstaganden med enkla motiveringar*. Enkla motiveringar kännetecknas ofta av att de är allmänt hållna och baseras mer på subjektiva värdeomdömen än på utvecklade argumentationer. Mer utvecklade motiveringar kännetecknas av att de väger in flera olika aspekter och baseras på allt mer tydliggjorda argumentationer och tankegångar.

Värdeorden enkla/utvecklade/välutvecklade används ofta för att ange kvaliteten på elevens resonemang, som i exemplet *eleven för också enkla resonemang om verket med kopplingar till dess upphovsman ...* Mer utvecklade resonemang kan till exempel innefatta flera olika kopplingar, längre resonemangskedjor eller en avvägd balans mellan detaljer och helhet. I samband med resonemang kombineras de här värdeorden ofta med uttryck som beskriver hur underbyggda elevens resonemang är.

E	C	A
till viss del underbyggda <i>alternativt</i> rimliga	relativt väl underbyggda	väl underbyggda

Uttrycken används för att ange graden av underbyggnad i elevens argument, slutsatser eller resonemang. Underbyggnad handlar om stöd i fakta och sakförhållanden men också om logiken i resonemanget. Ofta kombineras dessa värdeord med en angivelse av hur utvecklade elevens resonemang är, exempelvis *eleven för enkla och till viss del underbyggda resonemang om ...*

E	C	A
beskriver och ger exempel	förklarar och kopplar ihop delar till helheter <i>alternativt</i> förklarar och visar på samband	förklarar och generaliserar <i>alternativt</i> förklarar och visar på generella drag <i>alternativt</i> förklarar och visar på mönster

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens förståelse, till exempel *eleven kan förklara och generalisera kring några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor* ... På de högre betygsnivåerna visar eleven en djupare förståelse genom att förklara hur delar hänger ihop och bildar helheter och mönster. Att förklara och generalisera handlar om att utifrån enskildheter och sammanhang kunna dra slutsatser som går att överföra till andra sammanhang. I exemplet ovan kan generaliseringen innebära att eleven använder sina kunskaper om enskilda upptäckter för att dra slutsatser om naturvetenskapens villkor och betydelse.

E	C	A
enkel/enkla <i>alternativt</i> enkelt identifierbara	förhållandevis komplex/komplexa	komplex/komplexa

Uttrycken används vanligen för att beskriva karaktären på de samband eller relationer som eleven kan identifiera och beskriva. Till exempel att *eleven beskriver enkla samband inom och mellan olika samhällsstrukturer*. Enkla samband karaktäriseras av att de är lätta att identifiera och kan beskrivas endast i något led. På de högre betygsstegen visar eleven en mer utvecklad analysförmåga genom att beskriva allt mer komplexa samband eller relationer. Komplexiteten kan då ligga i att relationerna är mindre uppenbara och blir synliga först genom att eleven beskriver samband i flera led, till exempel mellan ekonomiska och politiska strukturer i samhället.

E	C	A
som till viss del för diskussionerna framåt <i>alternativt</i> som i huvudsak hör till ämnet	som för diskussionerna framåt	som för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens inlägg och reflektioner i olika sammanhang. Det kan till exempel handla om att *eleven diskuterar på ett sätt som till viss del för diskussionerna framåt* ... För högre betygssteg krävs att inläggen är av sådan kvalitet att de för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem med till exempel ytterligare fakta eller nya perspektiv.

E	C	A
till viss del anpassat <i>alternativt</i> med viss anpassning	förhållandevis väl anpassat <i>alternativt</i> med förhållandevis god anpassning	väl anpassat <i>alternativt</i> med god anpassning

Uttrycken används för att beskriva hur väl eleven kan anpassa sitt handlande till en situation eller ett sammanhang. Det kan till exempel handla om att anpassa sitt språk eller sin framställning till syftet och målgruppen.

Uttrycken används också för att beskriva hur väl anpassad användningen av till exempel strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller är till olika situationer. Exempelvis i frasen *eleven kan välja och använda strategier och metoder med viss anpassning till problemets karaktär*. Viss anpassning innebär i exemplet ovan att eleven väljer och använder strategier och metoder med någon tanke om att de ska fungera i den aktuella problemsituationen. På högre betygsnivåer krävs att eleven väljer och använder strategier och metoder som är allt mer effektiva i förhållande till problemet som ska lösas.

E	C	A
i huvudsak fungerande	ändamålsenligt <i>alternativt</i> relativt väl fungerande	ändamålsenligt och effektivt <i>alternativt</i> väl fungerande

Uttrycken används för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att bland annat välja, använda och kombinera strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller. Till exempel i frasen *eleven kan använda handverktyg på ett i huvudsak fungerande sätt och ...* För de högre betygen ökar kraven på skicklighet i tillämpningen.

Uttrycken används även för att ange kvaliteten på resultatet, till exempel *kompositioner som har en i huvudsak fungerande form*. I det sammanhanget syns progressionen genom i vilken mån de olika delarna i kompositionen skapar en helhet, hur stor del av kompositionen som fungerar och hur väl den fungerar i sammanhanget.

Uttrycken används också för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att använda olika typer av informationskällor, till exempel *eleven använder olika typer av källor på ett i huvudsak fungerande sätt ...* På högre betygsnivåer visar eleven en allt mer välfungerande källanvändning genom att på ett medvetet sätt söka information utifrån kunskaper om olika källors möjligheter och begränsningar. När uttrycken används för att ange nivån på elevens förmåga att använda källor kombineras de vanligen med uttryck som anger hur underbyggda resonemang eleven för om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

E	C	A
avgränsat	relativt varierat	varierat

I vissa ämnen kombineras uttrycken om hur underbyggda resonemang eleven för om källors trovärdighet och relevans med uttryck som beskriver med vilken variation eleven väljer källor för att söka information. Med ett avgränsat urval avses några få källor. På högre betygsnivåer kan eleven hantera både fler källor och källor av olika slag.

E	C	A
prövar	prövar och omprövar	prövar och omprövar systematiskt

Uttrycken används för att ange med vilken kvalitet eleven prövar något, till exempel hur olika material och hantverkstekniker kan kombineras i skapandet av olika föremål. Att pröva och ompröva innebär ett reflekterande arbetssätt där eleven prövar till exempel olika materialkombinationer för att hitta det uttryck eller den funktion som önskas. På de lägre nivåerna sker prövandet ostrukturerat och sökande. På den högsta nivån sker prövandet på ett mer utvecklat sätt efter någon form av princip eller struktur.

E	C	A
bidrar till att formulera ... som leder framåt	formulerar ... som efter någon bearbetning leder framåt	formulerar ... som leder framåt

Uttrycken används för att ange hur självständigt och med vilken kvalitet eleven kan formulera till exempel handlingsalternativ, modeller eller frågeställningar. Exempelvis *eleven bidrar till att formulera enkla frågeställningar och planeringar som det går att arbeta systematiskt utifrån*. Att eleven "bidrar till att formulera" något innebär att kraven på självständighet är låga. Nästa nivå innebär att eleven klarar av att formulera handlingsalternativ, frågeställningar eller modeller självständigt, men att dessa behöver någon form av bearbetning för att fungera. På den högsta betygsnivån formulerar eleven självständigt handlingsalternativ, modeller och frågeställningar som fungerar utan bearbetning.

E	C	A
viss	relativt god	god

Uttrycken används bland annat för att ange vilken grad av stilkänsla eller språklig variation eleven visar i olika sammanhang, som i frasen *eleven kan skriva olika slags texter med viss språklig variation ...* De används också för att beskriva hur förtrogen eleven är med något, som i satsen *dessutom kan eleven med viss säkerhet urskilja och ge exempel på musikaliska karaktärsdrag från olika genrer och kulturer ...* Uttrycken kan också användas för att beskriva kvaliteten i elevens användning av ämnesspecifika begrepp, som i formuleringen *eleven kan med god användning av ämnesspecifika begrepp beskriva hur ingående delar samverkar ...* I det sammanhanget innebär god användning att eleven använder ämnesspecifika begrepp frekvent och med precision i relevanta sammanhang.

Skolverket

www.skolverket.se

ISBN: 978-91-38325-53-7